

Šárka Caitlín RÁBOVÁ, *Tuberkulóza a společnost. Obrazy nemoci v 19. a 20. století*, Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2021, 248 s. ISBN 978-80-7422-846-9.

V rozmezí pouhých tří let vychází již druhá monografie mladé historičky Šárky Caitlín Rábové na téma jednoho z nejzávažnějších zdravotních a společenských problémů 19. a první poloviny 20. století – tuberkulózy. Podobně jako její předchozí monografie *Kulturní reflexe tuberkulózy* z roku 2018 je koncipována v několika rovinách, na první pohled patrných v členění práce, na druhé straně v celkovém textu se vzájemně prolínajících. Tou první je v recenzované knize důraz na teoretická východiska a koncepty, se kterými autorka pracovala již ve svých kvalifikačních pracích i ve vydané prvotině. Ve druhé rovině autorka analyzuje proměny diskursů porozumění nemoci, respektive její společenské a kulturní konstrukce od první poloviny 19. do druhé poloviny 20. století. Třetí rovinou představují ony „obrazy“ nemoci, které proměny jejího vnímání i řešení jako zdravotního a sociálního problému nejenom reflektovaly, ale též spoluutvářely. Poslední rovina je věnována osobnímu prožívání mnohdy fatální nemoci.

Nejdůležitější teoretické podněty, kterých Rábová ve svých pracích hojně využívá a které jsou inspirativní i pro další badatele, výstižně představuje v úvodních kapitolách věnovaných sekundární literatuře k dějinám těla a medicíny (přístupy historické antropologie a sociologie, mj. koncept disciplinace) a zvláště pak k dějinám tuberkulózy samotné (zde zejména kulturní reprezentace a reflexe nemoci nebo dějiny zdraví/nemoci z pohledu pacientů). Oproti své předchozí knize, jejímž jádrem byly kapitoly o reflexi tuberkulózy v krásné a vzpomínkové literatuře, jak zahraniční, tak české, pracuje autorka v nové monografii navíc s velkým množstvím pramenů jiného charakteru. Vedle ego dokumentů a denního tisku tradujícího odborné narativy nemoci tak v příslušných kapitolách hojně využívá také prameny obrazové (především plakáty, známky nebo nálepky) a osvětové filmy. Metodologie práce s nimi (a též se zmíněnými ego dokumenty a denním tiskem) je předmětem druhé části rozsáhlého úvodu. Teoretické a metodologické pasáže jsou v této monografii již nikoliv pouhým povinným školním cvičením, obvyklým pro kvalifikační práce, ale spíše užitečným učebním textem pro mladší kolegy.

Proměny konceptů nemoci od romantických literárních konstruktů přes počátky vědeckého lékařského diskursu předbakteriologické éry k poznání nemoci jako infekční a posléze léčitelné (ve všech souvislostech vývoje odborného poznání, diagnostiky, prevence a léčby) na jedné straně a boje s nemocí jako sociálním problémem na straně druhé jsou předmětem následujících pěti kapitol. První dvě sledují problém v širších geografických souvislostech, další tři jsou zaměřeny na české země. Obsah chronologicky řazených kapitol vystihují již jejich názvy. Pro české země tak můžeme sledovat období počátků organizace

boje od domácích lékařů (tj. svébytného literárního žánru) k prvním sanatoriím před první světovou válkou, úsilí první republiky v boji proti sociálnímu nepříteli s hlavními pilíři v dispenzářích a sanatoriích až k finálnímu řešení problému v období socialistického zdravotnictví s jeho – v přímé návaznosti na mezinárodní kontext – úspěšnými masovými preventivními a léčebnými akcemi. V rámci historického přehledu o protituberkulózním boji je oproti předchozím pracím autorky kapitola o boji „komunistického státu s kapitalistickou nemocí“, abychom parafrázovali název kapitoly, obsahově největším přínosem.

Následující dvě kapitoly o reflexi a současně podílu na konstrukci „obrazů“ nemoci, pacientů i institucí na stránkách denního tisku, v podobě osvětových plakátů nebo filmů jsou založeny na poctivé analýze originálního materiálu z celého časového období, tedy od konce 19. do druhé poloviny 20. století. K nejpřínosnějším pasážím knihy patří její finále o osobním prožívání tuberkulózy, zjednodušeně, i když výstižně, patrně již z názvu kapitoly, ve kterém dominují slova „strach a samota“. Také v této kapitole autorka výtečně prokazuje přednosti své práce s teoriemi a koncepty (zde zejména tzv. totálních institucí) na jedné straně a se širokou škálou originálních ego dokumentů na straně druhé.

Knih jako celek je nejenom vynikající ukázkou metodologicky inovativního směru v české historiografii medicíny, reprezentovaného v současné době především „pardubickou školou dějin těla“, ale vzhledem k živému slohu, použití atraktivních pramenů a v neposlední řadě i díky bohaté obrazové příloze též čtenářsky přístupným čtením pro široký okruh zájemců. Její didaktický potenciál byl naznačen již výše.

prof. PhDr. Petr Svobodný, Ph.D.

Ústav dějin Univerzity Karlovy a archiv Univerzity Karlovy
petr.svobodny@ruk.cuni.cz